

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญทาง เศรษฐกิจและเทคโนโลยี ผู้คนในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมืองต้องทำงานแข่งกับเวลาเพื่อ ความสามารถในการแข่งขันทางธุรกิจ สินค้าอุปโภคบริโภคส่วนใหญ่ถูกออกแบบในทิศทางที่ทำให้ สามารถตอบสนองผู้บริโภคทางด้านความสะดวกและรวดเร็ว พฤติกรรมการบริโภคของคนใน สังคมได้หันไปสู่ความนิยมบริโภคอาหารพร้อมบริโภค หรือกึ่งสำเร็จรูปมากขึ้น ทำให้มีความ ต้องการใช้ภาชนะบรรจุอาหารประเภทนี้สูงขึ้น ภาชนะบรรจุอาหารพร้อมบริโภคหรือกึ่งสำเร็จรูป ส่วนใหญ่ผลิตจากพลาสติก อลูมิเนียมฟอยล์ และโฟมซึ่งอาจเกิดการปนเปื้อนกับอาหารและเป็น ผลเสียต่อสุขภาพของผู้บริโภคได้ และในกระบวนการผลิตโฟมจะต้องใช้สารคลอโรฟลูออโร คาร์บอน (CFC) ซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหาเรือนกระจก และโอโซนในชั้นบรรยากาศถูกทำลาย นอกจากนี้ภาชนะเหล่านี้ยังย่อยสลายได้ยาก นำไปสู่ปัญหาการกำจัดขยะซึ่งต้องใช้งบประมาณ จำนวนไม่น้อยในการจัดการขยะมูลฝอยในแต่ละชุมชนในขณะที่วิธีการกำจัดยังอาจเกิดข้อบกพร่อง ที่สามารถนำไปสู่ปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่นได้ เช่น ปัญหาการปนเปื้อนของน้ำใต้ดิน หรือการไหล ซึมของสารพิษจากขยะซึ่งถูกกำจัดด้วยวิธีฝังกลบลงสู่ทะเลสาบ ลำธาร หรือแอ่งน้ำธรรมชาติอื่น ๆ ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรน้ำดื่มของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ และเป็นปัญหาที่มีต้นทุนในการแก้ไขสูงคือ ทั้งยังแก้ไขยากหรือแม้กระทั่งอาจเป็นไปไม่ได้เลย หรือปัญหามลพิษในอากาศจากการเผาขยะ ซึ่งแม้ว่าจะสามารถได้รับประโยชน์ในรูปของพลังงานแต่ถ้ามีพิษซึ่งเกิดจากการเผาขยะ จะต้อง ได้รับการกำจัดโดยการนำไปฝังกลบ ซึ่งทำให้ย้อนกลับไปสู่ปัญหาเดิมคือปัญหาการปนเปื้อนของ แหล่งน้ำ

นอกจากการกำจัดขยะด้วยวิธีฝังกลบจะสามารถนำไปสู่ปัญหาการปนเปื้อนของน้ำใต้ดิน แล้ว การกำจัดขยะด้วยวิธีนี้เองก็ประสบปัญหาในเรื่องของพื้นที่ที่จะใช้ในการฝังกลบมีจำนวนลด น้อยลงไปในแต่ละปี หนทางหนึ่งที่ชุมชนเมืองหลายชุมชนในประเทศได้นำมาใช้เพื่อจัดการกับ ปัญหาขยะซึ่งเพิ่มขึ้นในอัตราที่เร็วกว่าการกำจัด นั่นคือการรณรงค์เพื่อลดปริมาณขยะตามแนวคิด 7 R คือ การนำวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ (Reuse) เช่น การนำแก้วน้ำพลาสติกมาใช้ซ้ำ การนำ

กลับมาใช้ใหม่โดยผ่านกระบวนการแปรรูปของโรงงาน (Recycle) เช่น กระดาษ การนำของใช้มาซ่อมแซมให้ใช้ได้อีกครั้ง (Repair) การใช้สินค้าชนิดเติมซึ่งเป็นลดการใช้บรรจุภัณฑ์ (Refill) การนำคืนสู่ผู้ผลิต (Return) เช่น การคืนขวดเครื่องดื่ม การปฏิเสธการใช้บรรจุภัณฑ์สินค้าที่ย่อยสลายได้ยาก (Refuse) เช่น อลูมิเนียมฟอยล์ และ โฟม การลดการใช้บรรจุภัณฑ์ (Reduce) แต่ยังคงพบว่าปริมาณขยะยังเพิ่มขึ้นในแต่ละปี ในกรุงเทพมหานครเมื่ออยู่ภายใต้นโยบายลดปริมาณขยะ กลับพบว่าระหว่างปีพ.ศ. 2537 – 2540 มีปริมาณขยะเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ต่อปี (Chintana Srinukoon, 1999) การรวบรวมขยะที่สามารถรีไซเคิลได้มีปริมาณค่ามาก เนื่องจากราคารับซื้อขยะที่เสนอให้กับครัวเรือนอยู่ในระดับต่ำไม่คุ้มกับการเสียเวลารวบรวม เมื่อการรวบรวมขยะประเภทรีไซเคิลมีน้อยจึงไม่จูงใจผู้ลงทุนในกิจการรับซื้อ หรือผลิตสินค้าจากขยะประเภท Recycle ส่งผลกลับไปยังการรับซื้อในราคาถูก นอกจากนี้แล้วส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากคนในสังคมยังมีสำนึกในเรื่องคุณภาพสิ่งแวดล้อมไม่มากพอที่จะเลือกการอุปโภคบริโภคที่รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แทนความสะดวกสบาย และรวดเร็ว แต่เพิ่มปริมาณขยะ แม้จะทราบถึงปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดต่อเนื่องมาก็ตาม จึงเป็นข้อขบคิดว่าจะทำอย่างไรจึงจะสามารถรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ประหยัดงบประมาณในการกำจัดขยะและคนในสังคมยังคงได้รับความสะดวกสบายตามวิถีชีวิตประจำวันในปัจจุบันที่เร่งรีบ

ภาชนะบรรจุย่อยสลายได้ทางชีวภาพจากมันสำปะหลังนวัตกรรมบรรจุภัณฑ์จากผลงานการค้นคว้าและวิจัยของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดย งามทิพย์ ภู่วโรดม และสายสนม ประดิษฐ์ดวง (2544) ภาควิชาเทคโนโลยีการบรรจุและอุตสาหกรรมเกษตร ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และโครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีรัฐร่วมเอกชน เป็นภาชนะบรรจุจรรูป มีฟองอากาศกระจายภายในเนื้อวัสดุ ลักษณะคล้ายโฟมพลาสติกที่ใช้สำหรับบรรจุอาหารพร้อมบริโภคและอาหารกึ่งสำเร็จรูปแบบใช้ครั้งเดียว (Single Use หรือ Disposable Package) ซึ่งใช้มันสำปะหลังเป็นวัสดุในการผลิต สามารถย่อยสลายได้ตามธรรมชาติภายในเวลาประมาณหนึ่งสัปดาห์ หากถูกใช้และทิ้งไว้ด้วยความบกพร่อง ตามสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ขยะชนิดนี้จะสร้างปัญหาให้กับสิ่งแวดล้อมในระดับทำลายทัศนียภาพซึ่งไม่ควรเกิด แต่ก็แก้ไขง่ายด้วยการรวบรวมไปทิ้งในที่ที่เหมาะสม ไม่ก่อมลภาวะให้กับสิ่งแวดล้อม เป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คุณสมบัติที่สามารถย่อยสลายได้ตามธรรมชาติเป็นการช่วยเพิ่มที่ว่างในบ่อขยะฝังกลบเร็วขึ้นหากใช้แล้วทิ้ง หรือนำไปทิ้งก็ยังสามารถรวบรวมกลับมาเป็นอาหารสัตว์ได้ เป็นการช่วยลดงบประมาณในการกำจัดขยะ และลดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ และยังสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในเรื่องของสุขอนามัย และความสะดวก มีประโยชน์ในการใช้งานกว้างสามารถบรรจุได้ทั้งอาหารแห้ง

อาหารเหลว ทั้งร้อนและเย็น สามารถใช้อุ่นอาหารในเตาไมโครเวฟได้ นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มมูลค่า และเพิ่มอุปสงค์ให้กับมันสำปะหลังที่มีกบประสบปัญหาผลผลิตล้นตลาด และราคาตกต่ำซึ่งรัฐบาลต้องสูญเสียงบประมาณจำนวนมากในการช่วยเหลือเกษตรกร

ผลงานการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการแปรรูปมันสำปะหลังเป็นวัสดุและภาชนะบรรจุย่อยสลายได้ทางชีวภาพ ได้รับสิทธิบัตรจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ และได้ขายลิขสิทธิ์ตลอดอายุสิทธิบัตรให้กับบริษัท เอกชนของไทยแห่งหนึ่ง แต่ไม่สามารถดำเนินโครงการสำเร็จภายในเงื่อนไขเวลาที่กำหนด โรงงานต้นแบบ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จึงเป็นผู้ผลิตและจำหน่าย และอยู่ระหว่างการหาผู้สนใจซื้อลิขสิทธิ์ หรือ เป็นตัวแทนจำหน่าย นับเป็นโอกาสของหลายฝ่ายที่จะได้รับประโยชน์อย่างยั่งยืนจากสินค้าภาชนะบรรจุย่อยสลายทางชีวภาพจากมันสำปะหลังนี้ หากการผลิตและวางจำหน่ายในตลาดประสบความสำเร็จ จึงมีความสนใจศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความต้องการใช้ภาชนะบรรจุย่อยสลายได้ทางชีวภาพจากมันสำปะหลังทั้งในแง่ส่งเสริมให้เกิดการเลือกใช้ภาชนะบรรจุชนิดนี้ และในแง่ที่เป็นอุปสรรคปัญหาโดยเลือกอำเภอเมืองจังหวัดเชียงรายเป็นพื้นที่ที่ทำการศึกษา เนื่องจากจังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่กำลังขยายตัวเป็นสังคมเมืองตามการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นจังหวัดที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Products) จัดอยู่ในอันดับต้น ๆ ของภาคเหนือ ในปี 2543 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดเชียงรายมีมูลค่า 34,303 ล้านบาท (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) จัดเป็นอันดับ 3 รองจากจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดนครสวรรค์ และเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพพร้อมที่จะขยายตัวทางเศรษฐกิจและดึงดูดผู้คนให้เข้ามาท่องเที่ยว อยู่อาศัย หรือดำเนินธุรกิจ เนื่องจาก (1) เชียงรายเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดิน มีปริมาณน้ำ และอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเกษตร ทำให้จังหวัดเชียงรายมีเกษตรกรรมที่ให้ผลผลิตสูง เป็นวัตถุดิบให้แก่ภาคอุตสาหกรรม ทั้งในจังหวัดเชียงรายและจังหวัดอื่น (2) จังหวัดเชียงรายมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่งดงาม มีโบราณสถาน และวัฒนธรรมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว (3) จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศพม่า และประเทศลาวทำให้เกิดการค้าขายกับทั้งสองประเทศ โดยในปี 2544 จังหวัดเชียงรายมีรายได้ส่งออกสุทธิไปยังทั้งสองประเทศจำนวน 2,507 ล้านบาท (ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคเหนือ) และ (4) จากการศึกษาที่จังหวัดเชียงรายตั้งอยู่ในจุดศูนย์กลางของ 5 เชียง คือ เชียงราย เชียงใหม่ เชียงตุง (พม่า) เชียงทองหรือหลวงพระบาง (ลาว) และเชียงรุ่งหรือสิบสองปันนา (จีน) สามารถเชื่อมโยงทั้งทางบก ทางอากาศ และทางน้ำ จังหวัดเชียงรายจึงถูกกำหนดให้เป็นเมืองหน้าด่านของอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงตอนบนหรือสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ และมียุทธศาสตร์ที่สำคัญคือการพัฒนาเพื่อความสัมพันธ์ด้านการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และการคมนาคมขนส่ง ที่เกี่ยวข้องกับประเทศเพื่อนบ้าน

(สำนักงานจังหวัดเชียงราย, 2545) ดังนั้นภาชนะบรรจุย่อยสลายได้ทางชีวภาพจากมันสำปะหลังจึงมีโอกาที่จะเข้ามามีบทบาทในการสนองความต้องการของผู้บริโภคในสังคมเมืองเชียงรายที่มีความห่วงใยสิ่งแวดล้อม และเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับจังหวัดเชียงรายในการป้องกัน หรือบรรเทาปัญหาจากขยะมูลฝอยที่จังหวัดเชียงรายอาจจะประสบในอนาคตเช่นเดียวกับเมืองใหญ่ ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร พัทยา หรือเชียงใหม่

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการใช้ภาชนะบรรจุย่อยสลายได้ทางชีวภาพจากมันสำปะหลังของผู้บริโภคประเภทร้านค้าผู้จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม และผู้บริโภคทั่วไปซึ่งซื้อภาชนะบรรจุเพื่อใช้เอง

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงความยินดีที่จะจ่ายของผู้บริโภค (Willingness to Pay)

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจของผู้ที่สนใจเป็นผู้จำหน่ายสินค้าภาชนะบรรจุย่อยสลายได้ทางชีวภาพจากมันสำปะหลัง

1.3.2 เพื่อเป็นแนวทางแก่ผู้ผลิตและผู้จำหน่ายภาชนะบรรจุย่อยสลายได้ทางชีวภาพจากมันสำปะหลังในการกำหนดนโยบายด้านการผลิต ด้านราคา และการจำหน่ายให้เหมาะสมกับลักษณะของสินค้าและผู้บริโภค

1.3.3 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคยิ่งขึ้น

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้ภาชนะบรรจุย่อยสลายได้ทางชีวภาพจากมันสำปะหลังของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงรายทั้งในและนอกเขตเทศบาลเมืองเชียงราย จำนวน 200 ตัวอย่าง โดยมุ่งศึกษาจากผู้บริโภคซึ่งเป็นประชากรกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บริโภคซึ่งเป็นผู้จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มพร้อมรับประทาน และกลุ่มผู้บริโภคทั่วไปซึ่งซื้อภาชนะบรรจุอาหารเพื่อใช้เอง